Бары дойдулар пролетарийдара, холбоҥуг!

САҤА ОЛОХ

Хаҥыат 1931 сыл алтыннаа 15 күнүттэн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҺЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЯ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҺЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 84 (6532). | 1987 сыл. От ыйын 14 күнэ. ОПТУОРУННЬУК | Сыаната 3 харчы.

Оройуоҥҥа сүөҕү аҕылыгын бэлэмнээҕини тэрийэр оперативнай группа от ыйын 15—25 күннэригэр оттооҕуҥҥа уонна эбии аҕылыгы бэлэмнээҕиҥҥэ охсуулаах декаданы, от ыйын 15—19 күннэригэр эбии аҕылыгы бэлэмнээҕиҥҥэ общественность күргүөмнээх тахсыытын биллэрдэ.

БУКА БАРЫ—ХОДУҺАҒА!

Көхтөөх көмө

Аастыт вадиалаах оройуонтан общественнай сүөҕүгэ эбии аҕылыгы бэлэмнээҕиҥҥэ үс күнүнэх маассабай субуотуннуустар ыытылыннылар.

Карл Маркс аатынан совхоз шефтээхтэрэ—13 №-дээх СПТУ преподавателлэрэ, үөрэнээччилэрэ уонна технический үлэһиттэрэ—барыта 75 киһи түөрт группанан дуҕа бэлэмнээҕиҥҥэ күүрэнньэхтик үлэлэстилэр. Бэлэмнэммит дуҕаны совхоз фермэтин таҥыгар шофер М. Н. Саввин КамАЗ автомашинанан утары тайан иста. Субуотуннуукка ордук үрдүк таһаарыылаах үлэни тракторист-машинист уонна овощевод группаларын үөрэнээччилэрэ итиэннэ мастардар У. М. Ефимова, И. И. Чичигинарова, преподаватель Е. М. Иванова, технический үлэһит Е. П. Флегонтова уо. д. а. көрдөрдүлэр.

Сиэмэстэрга: (хаҥастан) үөрэнээччи Степан Григорьев уонна преподаватель Е. М. Иванова дуҕаны чөмөхтүүллэр; субуотуннуук кэмигэр.

П. ОКОНЕШНИКОВ фотолара.

Хотуурдар тыаһаатылар

«Мугудай» совхоз Чыаллыратаабы отделениетыгар окко хохтоохтук хуруннулар. Бастакынан К. Н. Копырин сатаастаччылаах механизированнай ангардаах дизель Сэмэн Алгаһыттан обуус тарыыны сөргөлөтө. Кириллэрэ тиэлэ баттаһа В. Н. Бочаев салайар кэлэ илии звенота. Түгэх Аласка оттоон эрэр. Дойдуга от үүнүүтэ молтоҕунан үөскүүр ырааҕы сирдэргэ барыахтара.

Мистэҕэ күөх быйаҥ күрөбөр нэйилэкиньэ бүттүүн турунна. Оскуола үөрэнээччилэрэ үлэ сыныаланнаах лаҕырыгар мунньуннулар. Кириллэрэ Д. А. Абрамов салайар.

Олохтоохтор уопсайа 70-тан тахса киһи дуҕа быһыытыгар үлэлиллэр. Хайыы-үйэ 75 тонна дуҕа бэлэмнэнэ.

И. КАНДИНСКАЯ.

□

БОЧУОТ ДУОСКАТА

1987 сыл бастакы аҥарыгар общественнай сүөҕүү митингэ, киниттэн бородуукуйаны ылыыга үрдүк көрдөрүүлэри ситиспит маннык коллективтар уонна бириидилэрэ ыанньыксыттар оройуоннаалы Бочуот дуоскатыгар таһаарыллаллар:

СОВХОЗТАРТАН

«Мугудай» совхоз (директор Сергеев С. И., партком секретара Ноев Н. Г., профком председателэ Оконешникова В. Г.).

ОТДЕЛЕНИЕЛАРТАН

Болугур отделениета (управляющай Ефимов А. П., партбюро секретара Абрамова М. Х., сельсовет исполкомун председателэ Попов Г. Г.).

Толоон отделениета (управляющай Ноговицын С. С., партбюро секретара Решетников П. Н., сельсовет исполкомун председателэ Протодьяконова Е. Н.).

Маралаайы отделениета (управляющай Жергин Н. Н., партбюро секретара Макарова В. Г., сельсовет исполкомун председателэ Пермяков Н. Д.).

ФЕРМАЛАРТАН

«Чачыр» ферма коллектива (Толой, старшай Захаров В. М.)—хас биирдии фуражнай ынахтан 1309 кг үүтү ыан эбэһэтэлистибэтин 143,5 бырыһыан толорбутун иһин.

«Торут» ферма коллектива (Толой, старшай Максимов Ф. Д.)—фуражнай ынах ахсыттан 1110 кг үүтү ыан эбэһэтэлистибэтин 135,4 бырыһыан толорбутун иһин.

«Маяк» ферма коллектива (Толоон, старшай Владимирова М. И.)—хас биирдии фуражнай ынахтан 1043 кг үүтү ыан эбэһэтэлистибэтин 114,0 бырыһыан толорбутун иһин.

ЫАННЬЫКСЫТТАРТАН

Захаров Владимир Миронович (Толой)—хас биирдии фуражнай ынаҕыттан 2003 кг үүтү ыан эбэһэтэлистибэтин 134,0 бырыһыан толорбутун иһин.

Артеньев Дмитрий Афанасьевич (Болугур)—фуражнай ынаҕын ахсыттан 1790 кг үүтү ыан эбэһэтэлистибэтин 150,0 бырыһыан толорбутун иһин.

Оконешников Никифор Иванович (Маралаайы)—хас биирдии фуражнай ынаҕыттан 1582 кг үүтү ыан эбэһэтэлистибэтин 127,7 бырыһыан толорбутун иһин.

БАСТАКЫ ОЬОХ ҮЛЭҒӘ

БРАТСКАП (Иркутскай уобалас). Братскайдаабы алюминиевай завод тутуллар турар комплексыгар бастакы электротермическай оьох үлэҕэ киллэриллиэ. Киин бородуукуйатынан «кыматтаах металлартан» чочуйан холбоҕуктары ылаллар туттуллар кристаллическай кремний буолар. Сиэ производство үлэлиэхтэрэ сырьеттан Забайкальеҕа ииэстэн сытар кварциттар. Ол чоҕо уонна Сибирдээҕи ойуур промышленнай предприятиелаарын халлаагар тобохторо буолуоҕа.

АНЫ ТОБОХТООҺУН СУОХ ВУОЛУО

МАРНЕУЛИ (Грузинскай ССР). Урукку оттуулар республика хаһаайыстыбаларыгар туһаныллан баран таах суох оҥоһуллар оҥуноохтуур матырыйаалдар итиннэ арыылар аты Марнеульскай нефтебазаҕа «кутуллан» эрэллэр. Бу предприятиеҕа олортон тимир-бетон оҥоһуктары бэлэмнээҕиҥҥэ итиэннэ хара уонна өҥнөөх металлары чочуйуурга туттуллар эмильсолу оҥоһуллуоҕа.

СУОЛГА ЫЫТЫЫЛАР

ХАРЬКОВ. Харьков учебнайдара автомобильнай суоллар туруктарын быһаарар информационнай аҕар-суоттуур микросистеманы айдылар. Электронный-суоттуур массыына аҕыйах мүнүүтү иҥиэр трасса ураты бэлиэлэрин—ниэриэтин мунньуун, суол бүрүөҕүнүн ньуура тэҥин, нөлүөҕэлэр суолу ыытары аалсыыларын күүһүн суоттаан таһаарар.

БАЛЫКСЫТТАР КУОТАЛАҺЫЫЛАРА

ТАМБОВ. Россия хотугулуу-арҕаанны зонатыгар бастыг балыксытынан Тамбов инженерэ А. Пчелинцева билиннилиннэ. Киин РСФСР уон биэс уобаластарыттан мустубут спортсменнар Тамбовтаабы зональнай күрэхтэһиннэриҥэр бастакы миэстэни ылла. Күрэхтэһии спортивнай эрэ сыалы эҥкэрэллэт, ону таҥа дьону толору кодьүүстээх чаҕдяк сыныаланнаҥ, айылҕаҕа харыстабыллаахтык сыныаннаһыыга үөрэтэр, Тамбовскай уобаласка любитель- балыксыт т а р г а отут күөл аналы оҥоһуллуна, оборго сыныанар дьиэлэр тутулуннулар.

ССТА корреспонденкарын иһитиннэриилэриттэн.

Үтүөкэн холобур

«1987 сылга общественнай сүөҕү аҕылыгын бэлэмнээҕиҥҥэ республика комсомольскай тэрилтэлэрин соруктарын туһунан» ЫБСЛКС уобаластаабы комитетын уураабын олохтоох киллэриҥэ комсомол райкомуа үлэһиттэрэ туох бэйэлэриттэн үтүө холобуру көрдөрөллөр.

Киниллэр эбии аҕылыгы бэлэмнээҕиҥҥэ общественность күргүөмнээх тахсыытыгар активнай кыттыыны ыллылар. Шефтээх Эрилик Эристиин аатынан совхозтарыгар 30 тонна дуҕаны быһан туттардылар. Мантан сайын туһааннаах үлэлэрин толороторо эбии аҕылык бэлэмнээҕиҥҥэр кыттыахтара.

Т. ПОТАПОВ.

Салаа оту хаалларбат мөккүөрдээхпит

«Чурапчы» совхоз Киргизитигэр окко маҥнайгыттан И. А. Потапов салайаччылаах көлөлөнө звенота киирбитэ. Звено ыччат комсомольскай аатын сүгэр. Бу күнүнэрэ Чааныга үлэлиллэр. Уонтан тахса гектар ' охсууланнылар. Звено былырыын сайын 150 тонна былааннаабын 200 тоннанан толорбута. Быйылты былаана эмиэ 150 тонна. Иван Аверкьевич ыччаттар уонна комсомолцтар үлэлиир звеноларын салайара түбэйиэхчэ буолбатах. Киин кыһаммыылаах аҕа табаарыс быһыытынан Киргизкиҥэ элбэх ыччаты оттоохун сөкиримэттэриҥэр үөрэппит үтүөлээх.

Ф. Д. Барашков салайар толору механизациялаах звенота Арбаска үлэлиир. Филипп Дмитриевич бэйэтэ баһылаан көҕүлэҥ СПТ-60 кэбиһэр агрегаты үлэлэтэр.

С. С. Лазарев звенота Наммараҕа таҕыста. От үүнүүтэ мөлтөх. Хаһыҥа от төбөтө хаарыйтарда. Ол эрээри мистэҕэ салаа да оту хаалларбат мөккүөрдээхпит. Ити соругу толорорго отделение территориятыгар алта звено үлэлиллэр. Кэбэйиҥэ 350 тонна оту оттуурга сорудахтаах И. И. Нестерев салалтатынан 15 үлэһиппитин ыытыбыт.

Үс күн устата ыытыллыбыт күргүөмнээх тахсыыта 73 киһи кыттынна. 50 тонна дуҕа бэлэмнэнна.

И. ПОНОМАРЕВ, отделение управляющайа.

БАСТАКЫ ТАХСЫЫ

«Мыҥдаҕаайы» совхоз Болугур нэйилэгин олохтоохторо от ыйын 7 күнүгэр уопсай мунньаххаа кутаналар ыгырыыларын ойуур туһунан нэпсиппиттэрэ. Ити мунньах түмүгүнэн хас биирдии тэрилтэҕэ общественнай сүөҕү эбии аҕылыгын бэлэмнээҕиҥҥэ сорудахтар тиэрдиллибиттэрэ.

Оройуон үрдүнэн биллэриллибит үс күнүнэх күргүөмнэх тахсыыта элбэх киһи ыытынна. 419 киһи күнэ толорулуннна, 25,4 тонна былах бэлэмнэнэ. Ордук таһаарыылаахтыы. Амма орто оскуолатын, совхоз киин аппаратын коллективтара үлэлэстилэр. Киниллэр 4-5 тоннаҕа тиийэр былаары быстылар. Оройуон киниттэн тахсыбыт шефтээхтэрбит райпотребобщество коллектива үс күн ортотунан баара-суоҕа балтараа күн үлэлэстилэр. Үлэ түмүгэ да сэмэй—2,2 тонна былах.

Отделение үс автомашинаны туруорбута. Уопсай көрүүгэ «Бойобуой листок» таһаарылыннна, тэрилтэлэртэн иккили нүөмэри мунньан концерт көрдөрүлүннэ. Сельсовет исполкомун председателэ Г. Г. Попов бэртээхэй фотограф эбит. Үс күннэх үлэ хаамыытын көрдөрөр фотоныстанканы тэнийиппит көрбүт эрэ барыта биирдэтэ.

Д. НОЕВ.

Профсоюзнай олох: куоталаһыыны тэрийии

ЭБИИ ДЬАҺАЛЛАРЫ ЫЛАБЫТ

«Мугудай» совхоз дирекциятын уонна профкомун холбоһуктаах мунньахтарыгар кыстыгы ыйдарынааҕы социалистическай куоталаһыы түмүгэ таһаарылынна.

Отделениелар куоталаһыыларыгар үүтү валовойунан ыаһыы, государствоҕа атыылааһын, биир фуражнай ынахтан үүтү ыаһыы, эти туттарыы, бэдэрээттэри үлэлэтиигэ киирии, кормоцехтары үлэлэтии, үлэ дьиссипилиинэтин тутуһуу курдук көрдөрүүлэр киллэриллибиттэрэ. Кыстык ыйдарыгар 58 баллы хомуйбут Төлөй отделениета (управляющай А. Т. Ноговицын) бастаан совхоз парткомун, дирекциятын уонна профкомун кэһэрүүлэ сыдьаар Кыһыл знамятын ылла.

Фермалар коллективтарын куоталаһыылара бөлөхтөрүүнэн ыытыллыбыта. Бастакы бөлөххө хас биирдии фуражнай ынахтан 1460 кг үүтү ыаһан былааны 281 кг-нан куоһарбыт «Маяк» ферма коллектива (старшай М. И. Владимирова) кыайыылааҕынан таҕыста. Иккис бөлөххө «Чэчирдэр» (старшай В. В. Смирников) ынах ахсыттан үүтү ыаһыы былааныы 397 кг-нан аһаран, кыстык ыйдарыгар 1309-туу кг үүтү ыаһан ылан эрэллээхтик бастаатылар. Дьиэ-кэргэнинэн бэдэрээттэһэр фермалартан А. С. Мохначевская дьиэ-кэргэнэ кыайыылааҕынан таҕыста. Биир диилээн маныыһыттар куоталаһыыларыгар Төлөй отделениетыттан — В. М. Захаров 2838 кг, С. С. Синцева 1294 кг, Чыаппара отделениетыттан — А. А. Чапкин 1552 кг үүтү ыан бэйэлэрин бөлөхтөрүтэр кыайыылаахтарынан буоллулар.

Куоталаһыы кыайыылаахтара, коллективтар салайааччылара уонна специалистар харчынан бириэмийэлэннилэр.

Холбоһуктаах мунньах мэчиирэ ыйдарыгар үлэ саҥа режимнигэр киириитэ, түүнүгү мэчитиини тэрийии, эбии аһылыгы сиэтии болдьуруостарыгар соруктары туруорбута. От үлэтигэр социалистическай куоталаһыыны итиэннэ шефтээх тэрилтэлэр, сельскэй Советтар эбии аһылыгы бэлэмнээһиннэ кыттыылаларын кэҕүлээһиниэ эбии дьаһаллар ылылыннылар.

В. ОКОНЕШНИКОВА.

х х х

«Оттооһуҥҥа — тэтимн, хаачыстыбаны, маассабаһы, дьиссипилиинэни!» девиизтээх отделениелар, звенолар, биирдиилээн үлэһиттэр социалистическай куоталаһыыларын усулуобуйатын «Чурапчы» совхоз профкома дирекцияны кытта холбоһуктаах мунньаҕынан бигэргэттэ.

Куоталаһыы усулуобуйатыгар үлэ оҥорумтуотун үрдэтии, хаачыстыбатын тупсарыы болдьуруостарыгар өрдүк болҕомто ууруллунна. Түмүктэр от ыйын 20, атырдьах ыйын 3 итиэннэ 24 уонна балаҕан ыйын 15 күннэригээҕи туругунан таһаарыллыахтара. Үүнээн иһэриинэ былааны толоруу быраһыына үрдүгүнэн кыайылаахтар быһаарыллыахтара. Кэмим механизацияланах звенолар түмүк көрдөрүүлэрэ атырдьах ыйын 24 күнүгээҕи туругунан ылыллыаҕа.

Куоталаһыы бастакы ииин түмүктэригэр — хаачынан, үһүскэ — этиинэн, бүтэһиктээххэ — убаһанан бириэмийэлэр олохтоннулар. Дойду сиригэр от үүнүүтэ быстар мөлтөх. Онон атын оройуонна көһөн оттуур звенолларга бэйэлэригэр түспэ куоталаһыы тэриллиннэ. Бу күннэргэ Кэбээйи оройуонугар икки звено көстө. Сезон устата тиэрдиллибит былааннары толорбут атын оройуонна көһөн оттуур звеноларга убаһаван уонна былааны аһарыы хас биирдии быраһыыныгар 10 солк. харчынан бириэмийэлэр олохтоннулар. Оройуон территориятыгар Амма үгүор оттооччулар туолсай куоталаһыы усулуобуйатынан киирсэллэр.

К. МАКАРОВА.

● *Интернационализм — биһиги дьылҕабытыгар* ●

Килэҥки дьоллоох ыаллара

Сааһыран истэхпит ааҕытын оҕо саастыт ордук тупсан, кэрэтийэн көстөр. Ол уратыы ыраас, сырдык кэмигэр уйан дууһалаах, үтүө дьоннордуун алтыспытыҥ үйэ-саас тухары өккэр-хааныгар иҥэр.

Миэхэ оннук истиҥ дьоннорунан Килэҥки олохтоохторо Мария Михайловна уонна Илья Спиридонович Коркиннар буолаллар: дьонум суох кэмнэригэр кинилэрэ ийэ-аҕа оҥосторум. Кэргэнниилэр сылаас сыһыаннарын билбит мин эрэ буолбатах: дэриэбинэттэн тэйиччи олохтоох ыал оҕолоро куруук Коркиннарга дьиэлэнэр үөрэнэллэрэ.

Маайа уонна Ылдьаа «сэттэ оҕону атахтарыгар туруорбуттара. Иллээх дьиэ-кэргэн баһылыга сылгы бөҕөнү иитиит, от бөҕөнү оттообут дьулурҕа үлэһит этэ. Оттон Маайа өр сылларга оскуолаҕа остуорастаан, билигин пенсияҕа олорор. Бэйэтэ кулаһ этэрнини, сиэнэрин күн ыйаҕа оҥостор. Кини орто кыыһыттан — Акулина Ильиничнаттан үс кууччэ сиэннээх. Күтүөтэ Юрий Николаевич Иванов — москвич. Ити урукку таскина билигин дьиҥнээх «килэнкиец». Төгүрүк алааска ыаллардыын сэргэ» дьиэ тутунна.

Килэҥкигэ Юрий Николаевич уонтан тахса сыллааҕыта кэлбитэ. Манна кинини, кини букнуурдаахтык саҕаламмыт олоҕо аҕалбыт быйыылааҕа: ардыгар холуочук сылдьарын олохтоохтор көрөллөрө. Ол иһин эбитэ буолуо, Өкүүлэ Юрийга кэргэн тахсыбытыгар ордук дьахтар аймах сибигинэйиитэ-хобугунаһыыта элбээбитэ «Ээ, ол хаһан соҕуруу дойду киһитиинин сатаан олоруон...» — дэһэр тыллара биһитэ, оҕолор, кулгаахтыыгар кытта тиийбитэ. Дьон сороҕо Юрийга эрэммэтэхтэрэ. Ол сыһыатын-табатын уон сыллаах бириэмэ көрдөрдө.

Акулина Ильинична кэргэнин олох сөптөөх суолугар үктэннэрэргэ үгүс күүһүн-кудэҕин биэрдэ. Кини төрөппүттэриттэн утумнаабыт кииэ, холку дууһата, кытаанах санаата, эмарах сүрэҕэ бүдүрүйбүт киһини көннөрдө. Кэргэнинин олох дьолун түстээтэ диэтэххэ кэлтэйдиэ хайҕааһын буолбат. Ваалар эт олус ыарахан күннэр. Юрий бурүйү оҥорон, көгүлэ быстыбыта. Ол кэмҥэ Өкүүлэ Якутскайга киирэн, акушер-фельдшер идэтигэр үөрэммитэ. Кини ити курдук куруук үтүөҕэ дьулуһара Юрийга үчүгэй өттүнэн улахан сабыдыалы оҥорбута саарбаҕа суох. Дьахтар — олох туллар тутааҕа диэн норуокка мээнэҕэ эппэттэр эбээт!

Юрий Николаевич билигин кэһилээккэ авторитетынан туһанар төһүү үлэһит. Кыһынын тутууга анаан деловой маһы бэлэмниир, бүтүн дэриэбинэ ыалын оттук маһынан хааччыйар. Биллэн турар, соҕото[illegible] буолбатах Дьо[illegible] үлэлэтэр.

Нуу[illegible] күтүөт — аат[illegible] таах [illegible]. Ол иһин саҥа дьиэ туттар эдэр ыаллар кинитэ суох сатамматтар. Онуоха эбии судургута, көнөтө, сайаҕаһа, кэмэлэһэргэ мэлдьи бэлэмэ дьону тарда турар.

Ивановтар үгүс табаарыстардаахтар, доҕоттордоохтор. Кинилэри Юрий Москваҕа иһэтигэр илдьэн күүлэйдэтэр. Кэйиититтэн олус үөрэр нууччэ эмээхсинэ ыалдьыттары ытыс үрдүгэр тутар.

Акулиналаах Юрий бастакы оҕолоро — Игорен. Дьааһыла киһитэ. Икки балтын сиэтэн тоотойор. Тонечка уонна Машенька — иҥиралэр. Өр сылларга күүттэрэн көстүбүт бу кырачааннарга эбэлэрэ Маайа уонна суох буолбут эһэлэрэ Ылдьаа туох туһун санаан оҕолорун иититтэрин, олоҕу олорбуттарын түмүгэ көстөр курдук.

Л. УНАРОВА.

НОВГОРОД. ССКП Ленинскэйдээҕи райкомун секретарын Т. А. Иванько кабинетынааҕы телефон эппиэттээҥ биэрбэтэҕэ. Ол аата кинини — толкуйдаммыт кинээ героинятын — устуу тохтотуллар буоллаҕа. Бириэмэтин сүтэримээри репортер эмиэ фотоинформацияҕа бэлиэтэммит 1 №-дээх оҕо садыгар тиийбитэ. Дьэ манна көрсүһүү... Тамара Александровна эмиэ кэлбит эбит. Үлэлээбитин устатыгар кини урут даҕаны кабинетнай стили тутуспатаҕа. Үлэ коллективтара, тэрилтэлэр — кини үлэлиир миэстэтэ — дьэ ол.

Ленинскэй оройуоҥҥа уларыта тутуу бастакы хардыылара оҥоһуллуннулар: уопсай биир политкүннэр дириг ис хоһоонноохтук, кэдьүүстээхтик ыытыллаллар, үлэ дьиссипилиинэтэ кытаатта, экономическай үөрэх социалистическай хаһаайынааһын курдук формалара баар буоллулар.

Снимокка! Т. А. Иванько 1 №-дээх оҕо садын иитиллээччилэрин кытары. Тамара Александровна хас биирдии сырыытыгар бу оҕолор тустарыгар ийэлии сылаас сыһыаны, кыһамньыны иҥэрэр.

А. Овчинников фотота. ССТА фотохрониката.

Доҕордоһуу бөҕөргүүр

Биһиги дойдубутугар [illegible] ыйын 1—10 күннэригэр ыытыллыбыт советскай-монгольскай доҕордоһуу декадата ССРС уонна МНР норуоттарын тулхадыйбат бараатаһыылара бөҕөргөөн иһэрин көрдөрдө. Декада программатын иһинэн Москваҕа, Ленинградка, Узбекистаҥҥа, Казахстаҥҥа, Азербайджаҥҥа, Киргизияҕа, нэмиэ атын республикаларга Монголия народнай революциятын 66-с сыла туолуутугар аналлаах общественность мунньахтара буолуталаатылар.

Айылҕаны таптааччылар холбоһуктара

Йошкар-Ола. «Женьшеневед» любительскай кулууп чилиэннэрэ норуот туттар табаардарын оҥорон таһаарыыга уонна медицинскэй өҥөнү оҥорууга кооперативы тэрийдилэр. Кинилэр «олох силиһин» үүнэриигэ эксперименнэри оҥоруунан дьарыктаналлар. Айылҕаны таптааччылар аҕардас женшени эрэ үүнэрэр буолбакка, таллэйдэри, отоннору уонна эмтээх оттору эмиэ үүннэриэхтэрэ.

(ССТА).

● ССКП райкомугар ●

Саҕалааһын сатаҕай

Саҥа отделениеҕа үлэ тэрээһинэ кэдэйиитин туһунан

Түөйэҕэ «Чурапчы» совхоз төрдүс отделениетын тэрийиэҕиттэн ыла хас да ый ааста. Саҥа подразделение бас билиитигэр Түөйэ, Дьаарылла сирэ-уота... Ныаһыли оҕуруотун сирэ бэриллибитэ. Мэччирэҥнэ тахсыы саҕана Дьаарыллаҕа Улахан Күөл ыаныныгын көһөрөн аҕалан олохсуппуттара. Оттон Түөйэҕэ бэйэтигэр ынырайи туруорбуттара. Управляющайынан партия райкомун бюротун номенклатуратыгар киллэриллэн туран, коммунист, бэйэтэ зоотехник идэлээх С. П. Борисов анаммыта. Бригадьыырдэринэн сүөһү иитиитигэр И. И. Беляев, оттон Ньидьилигэ М. М. Перминов үлэлээбиттиэ бэрбыттаре.

Сааҥы өттүгэр отделение үлэтигэр ханнык эрэ түмүктэри таһаарар, саҕалааһыҥҥа сыаҥа биэрэр уустук этэ. Оттон билигин оннук кыах баар буолла. Фермаҕа, аһы-үөлү оҥорор сүрүн салааҕа, мэччирэҥ биир ыйа түмүктэннэ. Оҕуруокка даҕаны үлэ хаамыытыттан юрон бастакы сылыастаһыыннары оҥоруохха сөп курдук. Ол быһыытынан партия райкомун тыа хаһаайыстыбатыгар отделын муньаҕар С. П. Борисов тэрээһини үлэни хайдах саҕалаабытын информациялаата.

Саҥа отделениеҕа, уопсайынан көрөр буоллахха, үлэ-хамнас тэрээһинэ сатаҕай. Ол да иһин бастакы түмүктэр итиниэхэ дьүөрэлии, күүтүллүбүтүнээҕэр быдан мөлтөх буоллулар. Бэс ыйыгар 18 тонна үүт ыаныахтааҕа 6,8 тоннанан толоруллубакка хаалла. Соҕотуокка ыйдааҕы графига эмиэ ыраахынан тутуһуллубата; государствоҕа 25 тонна оннугар баара-суоҕа 13,5 тонна туттарылынна. Ферма быйаҥа таһаарыйбытын государствоны кытта ахсааныга хаһа дуо өттүнэн оһорунар резервы, нэһилиэнньэттэн үүтү хомуйан туттарыы, эмиэ туһаныллыбата. Түөйэлэр ыаллартан бэс ыйыгар барыта 7 тонна үүтү хомуйар соруктара «салгыыгна ыйанна» — 6,5 центнер эрэ хомулунна. Управляющай фермаҕа дьыала мөлтөөн эрэрин, соҕотуокка ыйдааҕы былааны толоруу ыараабытын билэн олорон оройуон киинин нэһилиэнньэтин кытта үүккэ дуогабардаһыыны кыайан тэрийбэтэ.

Оттон отделение соҕотох ыанньык ферматыгар, Дьаарыллаҕа, балаһыанньа адьас мөлтөх. Манна билигин 137 ынах турар. Ферматтан бу сай ортото күҥҥэ ортотунан баара-суоҕа 6,5 центнер үүт туттарыллар. Ыам олус тапымыгар эбии иуп аайы олус халбаҥныыр. Биир ынах суукката тааҕы көрдөрүүтэ 5-6 килограмтан үрдүү илик. Дьаарыллалар баччааҥҥа диэри ынаҕы иннитэ ыы олороллор. Ол үрдүнэн суоһу мэччийэр бириэмэтэ олус кылгас, күҥҥэ ыам ардыгар 8—10 чааска тиийэ уһуур. Үлэ тэрээһиннигэр итэҕэс быһаҕас итиннэн эрэ мунурдаммат. Хойукка диэри бостууккка сөптөөх ат бэриллибэккэ — биир кыһалҕа. Бэс ыйыгар көмньөрбө сиэ-хото оҥоһуллубата, ынаҕы аһаппакка ыаһын түбэлтэтэ элбэх. Ити курдук бэрт үчүгэй мэччирэҥнээх сайылыкка айылҕа босхо биэрэр быйаҥыттан кыайан туһаммакка олороллор.

Онуоха эбии, дизель үлэлээбэккэ, электричество суох. Үлэҕэ бу эбии ыарахаттары үөскэттэ. Холобур, техник-осеменатор тоҥоруллубут спермаһы тиэргэҥҥэ кутаа оттон ириэрэр кыһалҕаҕа киирбитэ ыраатта. Фермаҕа 54 ынах сиэмэлэммит. Бал итинтэн төһөтө ууламмыта биллибэт. ректальнай чинчийии ыытылла илик.

Сүөһүтүн-аһын тэриитэ эрэр дьоҕус отделение билигин, биллэн турар, элбэх ыарахаттары көрсөр. Ону мэлдьэһиэххэ табыллыбат. Бэйэ бас билэр үлэһит илиитэ, техниката аҕыйаҕа, ардыгар хаачыыта да ситэтэ суоҕа үлэ хаамыытын атахтыыра саарбаҕа суох. Ол эрээри барытын өнюю сыһайар сатаныа суоҕа. Управляющай производствоны кытта сибээһи мөлтөппүтэ муньахха биир саамай улахан итэҕэс быһыытынан бэлиэтэннэ. Борисов Түөйэҕэ, Дьаарыллаҕа олус сэдэхтик сылдьар. Фермаҕа тиийдэҕинэ даҕаны дьыалалыы соҕотох бирикэдьиирдиир кытта сорудахтаһыынан быһаарарга сорунар, үлэһиттэри кытта иҥэн-тоҥон кэпсэппэт.

Ньидьилигэ кыһалҕа эмиэ элбэх. Оҕуруот аһын сорох көрүҥнэрин олордуу от ыйын саҥатыгар дьэ түмүктэннэ. Быйыл, былаан быһыытынан, 150 тонна хаппыыста үүнүүтэ ылыллыахтаах. Онуоха үлэни хайдах тэрийэн, ханнык технологияны туттан бу кирбиини ситиһэргэ ыйыыны итэҕэтэр чуолкай суоттааһын специалистарга суох. Дьиҥэр, үлэ барыта итинтэн саҕаланыахтаах этэ.

ССКП райкомун тыа хаһаайыстыбатыгар отдела управляющай С. П. Борисов государственнай былааннары толоруула эппиэтинэһин туһунан боппуруоһу көрөрүгэр «Чурапчы» совхоз парткомугар сорудахтаата. Ууралхха итини таһынан саҥа отделениены материальнай өттүнэн бөҕөргөтөр чочуу дьаһаллары ыларыгар совхоз дирекциятын эбээһинэстээннэ.

БИҺИЭХЭ ЭППИЭТТИИЛЛЭР

Хаһыат бу дьыл от ыйын 11 күнүнээҕи нүөмэригэр ЫБСЛКС райкомун секретара А. Федотова «Сөтөру да оҥоһуллуох сордуур» диэн ыстатыйата бэчээттэммитэ. Онуоха Эрилик Эристиин аатынан совхоз партикомун секретара С. И. Никитин маннык эппиэттээтэ:

«Үлэ-сынньалаҥ лааҕырдара аһыллыыларыгар бытаарыы таһаарыллыбытын туһунан суруйуу кырдьыктаах. Билигин туругунан совхозка 6 лааҕыр үлэлээн эрэр. Нерюнгриттан 30 оҕо кэллэ. Бары олорор, үлэлиир усулуобуйанан сөптөөхтүк хааччыллыылар.

«Маарыкчаан» лааҕырга үөрэнээччилэр кирпиичэ үктүүллэр, ынырай көрөллөр, ынах ыыллар, оттууллар. Сынньалаҥ кэмнэрин кэдьүүстээхтик атаарралларыгар эмиэ сөптөөх усулуобуйа баар. Наставниктар, повардар сыһыарылыннылар».

Сүөһү иитиитэ — охсуулаах үлэ фронта

Ыҥаҕы буоһатыы олус бытаарда

Сүөһүнү ууһатыы ханнык баҕарар хаһаайыстыбаҕа эт-үүтү дэлэтии сүрүн суолунан, экономика тутаах боппуруоһунан буолар. Ол эрээри биһиги оройуоммутугар итини сир ахсын өйдүүр буолбатахтар. Холобур, сыл алта ыйын түмүгүнэн графикка 36 төбөнөн кыайан тирбэтибит. Ааспыт сыл ...ылааннаах кэмнгэр холоотоххо 1247 төбөнөн аҕыйах сүөһүнү саптардыбыт.

Ордук «Чурапчы», «Мындаҕаайы» уонна Субуруускай аатынан совхозтарга хаалыы улахан. Сүөһүнү буоһатыыга Субуруускай аатынан совхоз 95, «Чурапчы» совхоз 88 төбөнөн графиктан хаалан иһэллэр. «Мындаҕаайы» совхоз Соловьевтааҕы отделениетын осеменатора Н. И. Семенова бэс ыйыгар биир эрэ ыҥаҕы сиэмэлээтэ. Бу отделениеҕа сиэмэлиир пуун кэмигэр тутуллубатаҕа үлэни атахтаата.

Ити курдук, сайылыктарга пууннар тутуллубактарына Субуруускай аатынан совхоз Виттики уонна Ньэрдээх сайылыктарыгар сиэмэлээһин мөлтөхтүк барда, «Чурапчы» совхоз Сылаҥнааҕы отделениетыгар Сантараат сайылыгар осеменатор кэстүбэккэ биир да ынах мэчигэн бастакы ыйыгар сиэмэлэммэтэ. Итинник балаһыанньа Эрилик Эристиин аатынан совхоз Хайахсыттааҕы отделениетыгар Балыттыма сайылыгар эмиэ баар.

Искусственнай сиэмэлээһин ыытыллар фермаларыгар атыыр оҕустар мэһэйдээннэр үлэ буллуллар. Осеменатордар үлэлиир усулуобуйалара мөлтөх. Ол курдук, Субуруускай аатынан совхоз Хатылытыгар, «Мугудай» совхоз Толоонугар, Төлөйүгэр осеменатордар ыарахан балаһыанньаҕа үлэлииллэр. «Мугудай» совхоз Кураанах Эбэ сайылыгар атыыр оҕустар хатылаан сабыылларын түмүгэр торбостооҕун түбалтэтэ таҕыста. Оройуон үрдүгүнэн кэлэр сыл төрүөҕэ оройһулуура сабаҕаланар. Сыл маҥнайгы аҕарыгар сиэмэлэммит ынахтар үгүстэрэ буоһаабакка хастыы да төгүл сиэмэлэнниллэр.

Көстөрүн курдук, үлэ хамнас барыта миэстэҕэ тэрээһин үлэ кыайтарбакка атахтанар. Манна аналлаах специалистар кэмигэр хамсатыылаах дьаһаллары ылбаттар. Сүөһүнү уһатыыга быһаарыылаах икки ый хаалла. Ити ыйдарга хонтуруоллуур үлэни күүһүрдүөххэ. Ыҥаҕы барытын сантарыаххха. Итини таһынан ынахтары ректальнай көрүүнү ыытан, сабаҕалааһын түмүктэри оҥоруохха. Миэстэлэргэ утвалытыллыбат дьаһаллары совхозтар кылаабынай зоотехниктара ылаллара эрэйиллэр.

Е. НИКОНОВА,
ОАПХ племенной үлэҕэ кылаабынай зоотехнига.

Былаҕы бэлэмнээһиҥҥэ сорудахтар

(тоннанан)

Карл Маркс аатынан совхозка	
13 №-дээх СПТУ	15
Госбанк, сберкасса	2,5
Госстрах	2,5
Редакция, типография	5
Субуруускай аатынан совхозка	
Коммуналь. управл.	10
Интернат-оскуола	10
Тубдиспансер, аптека	25
Маһы таҥастыыр комб.	20
Авиапорт, метеостанц.	3
Аҕыс кылаастаах оск.	5
Эрилик Эристиин аатынан совхозка	
Милиция, нарсуд, прокуратура	10
Баһаарынай чаас	10
ССКП, ЫБСЛКС райкомнарын аппар.	5
Лесхоз	15
ОАПХ аппарата	10
Ветстанция, ветбаклаборатория	5
Лесопункт	10
Эт-үүт комбината	10
«Чурапчы» совхозка	
Өрөмүөннүүр-техническэй предприятие	5
Чурапчы орто оск.	10
Сибээс узела	10
ЛТЦ	5
Өрөмүөннүүр-тутар учаастак	5
Суолу тутар-өрөмүөннүүр учаастак	10
«Агропромэнерго»	5
Олоҕу-дьаһаҕы хааччыйыы управлениета	15
ДАЭС, сетевой учаасток	5
«Мындаҕаайы» совхозка	
Райпотребобщество	35
«Агропромхимия»	10
«Якутмелиоводстрой» ПМК-та	5
УЭООС мехотряда	5
«Мугудай» совхозка	
«Якутагропромстрой» ПМК-та	30
Агроснаб	5
Районо	10
Санэпидстанция	2,5
Культура отдела	5
«Агропромдорстрой»	5
Киносеть	10
Райсовет, сельсовет аппараттара	10

Онон шефтэһэр тэрилтэлэр барыта 400 тонна былаҕы соҕотуопкалаан анал пуунньарга туттарыахтаахтар.

МООЙ ОТЧУТТАР

Сир ийэ күөх быйаҥыттан сомсумахтаан хаалар былдьаһыктаах кинэр ахсааннаахтар. Эһиги бу снимокка (хаҥастан) Эрилик Эристиин аатынан совхоз Хоптоҕотооҕу отделениетын 62 саастаах ытык кырдьаҕаһын Ульяна Иннокентьевна Кузьминаны уонна киин кийиитин пенсионерка Мария Гаврильевна Кузьминаны көрөҕүт.

Кинилэр иккиэн биирдэ моой оттуурга быһаарынан Лампа үрэҕэр от охсуутун саҕалаабыттара хаһыс да күннэрэ. 20 центнер бастыҥ хаачыстыбалаах оту бэлэмнээн туттарар былааннаахтар. «Бу сыһыарыллыбыт сирбитин барытын оттоотохпутуна, 30 центнер курдугу ылларбыт буолуо», — дэһэллэр отчуттар эрэмньилээхтик.

П. Оконешников фотота.

«МУГУДАЙ» совхозка ыччаттар производствоҕа үһүс сылларын үлэлиир хаалыылара үгэскэ кубулуйда. Быйыл Маралаайыга икки сылларын үлэлээн түмүктээбит оҕолор үһүс сылларыгар Төлөй отделениетыгар үлэлиир тахсар буоллулар.

Мугудай орто оскуолатын 1985 сыллааххха үөрэнэн бүтэрбит Р. Корякина, С. Терютина, Р. Захарова, А. Слепцова уо. д. а. дуогабардаах боддьохторун баҕа өттүдия тэдүүргэ эбээһинэс ылыныар.

Тоҕо биһиги дуогабары сиһилии билиһиннэрбиппит? Көстөрүн курдук, совхоз администрациятта туох да уратылаах уустук эбээһэтэлиистибэлэри бэйэтигэр ылыммат. Атын да совхозтарга ити барыта кыаллар суол. Ол эрээри тоҕо эрэ «Мугудайтан» ураты совхозтарга үһүс сылын үлэлиир хаалыы үгэһэ олохсуйбат. Оройуонга бачыым көҕооччүлар эмиэ бу сов-

● Тыа сирэ — ыччат романтиката ●

Дуогабар түһэристилэр

лэринэн уһаталларыттар совхоз администрациятын кытта кэпсэтиһиилэр быһаарар оруоллаах буоллулар. Салайааччылар кииниларгэ үөскээбит балаһыанньаны өйдөттүлэр. Оройуонна ыытыллар социалистическай куоталаһыы кыайыылааҕа Төлөй отделениета ыанньыксыттара суох хаалар балаһыанньаҕа киирбитэ.

Икки өттүттэн хардарыта сүбэлэһэн үһүс сылларын үлэлиир хаалааччылар уонна совхоз администрациятта дуогабар түһэристилэр. Совхоз бэйэтигэр ханнык эбээһэтэлиистибэлэри ылынна? Улахан болҕомто ыччаттар үлэлиир-олорор усулуобуйаларын тэрийиигэ уурулар. Холобур, үлэлиир хаалар оҕолору арааргаабакка биир коллективка үлэлэтэргэ, барыларын саҥа тутуллубут уопсай дьиэҕэ кыартыра биэрэн биирдэ олохтуурга. Итиниэн ыччаттар сүрүн туруорсуулара толоруллар. Атын дьах уонна балаҕан айдарыгар биир сыллаах уоппускаларын биэрэн сынньатарга. Уоппуска кэмигэр дойду киин уобаластарыгар туристическай путевкаларынан хаачыйарга. Саҥа отделениеҕа үлэлиир тахсааччыларга 200 солк. харчынан көмө оҥоһулунна. Дуогабар ис хоһооно кэлэр сылы эмиэ өтө көрөр. Ол курдук, тыа хаһаайыстыбатын идэлэригэр үөрэнэ бараачыларга совхоз дуогабардаһан стипенхоз Толоонноову отделениетын ыччаттара этилэр. Үһүс сылга үлэлиир хаалыны оройуон тыатын хаһаайыстыбатыгар үлэһит илиинэн хааччыйыыны биир бочуумнаах суола буоларын умнууга хаалларар сатаммат.

Сорох табаарыстар дуогабары маҥнайгылаахы курдук өйдүөхтэрин сөп. Ити сыыһа. Мугудайдар үгүстүк кэпсэтиигэ сылдьар үлэһиттэри көҕүлээһин итинник көрүүгүнэн олоххо киллэрэллэр. Манна материальнай уонна моральнай көҕүлээһиннэр сөптөөхтүк дьүөрэлэһэллэр. Ыччаттары биир коллективка үлэлэтии, биир дьиэҕэ олохтооһун, киин уобаластарга күүлэйдэтии барыта көҕүлээһин ити икки көрүүтүн алтыһыннараллар. Үһүс сылларын үлэлиир хаалларга ыччаттар бэйэлэрэ тылламмыттарын курдук өйдөбүлгэ аҕалааччыны киллэрии кырдьыга тоҕурутуу буолуо этэ. Ити үгүс өйдөтүһүүлэр, кэпсэтиилэр түмүктэригэр ситиһиллиэ. Ол оскуоланы саҥа бүтэрээччилэринэн үлэһиккэ наадыйыыны толуйардааҕар ыарахана биллэр. Ол да иһин үгүстэр үөһэ турар салалтаттан үлэйит көрдөөн сулуйуу суолугар туруналлар.

«Мугудай» совхозка ыччаттар үһүс сылын үлэлиир хаалыыларын «сэнирээттэрэ» быстахтык биһиэнниэрдээххэ итиниитэр. Атыттар бу үтүө холобуру батыһыахтарын, үлэлиир коллективтарыгар тэнитиэхтэрин сөп этэ. Оччоҕуна оройуоммут биллэр-көстөр эбии күүһү ылыаҕа.

С. ИВАНОВ.

Биһиги консультациябыт

Сыллааҕы уоппуска

Хас биирдии советскай гражданин ССРС Конституциятынан бигэргэтиллибит сынньалаҥ быраабынан туһаныыта сыл ахсын бэриллэр уоппусканан эмиэ хааччыллар. Уоппуска сыл иһигэр ханнык баҕарар кэмҥэ администрация профкому кытта сөбүлэһиннэрэн оҥорбут графигын быһыытынан бэриллиэн сөп. 18 саастарын туола илик, ону тэҥэ 2-тэн үөһэ 12 саастарыгар диэри саастаах оҕолоох ийэлэргэ уоппуска сайыҥҥы кэмҥэ, эбэтэр кинилэр баҕаларынан сыл ханнык баҕарар кэмигэр бэриллэр, бигэргэтиллибит графигы кэһэр түгэнигэр администрация уоппусканы атын кэмҥэ үлэһит сөбүлэһиитинэн эрэ иһэрүөхтээх. Оттон сөбүлэспэт түбэлтэҕэ бу боппуруос үлэ мөккүөрдэрин быһаарар комиссияҕа бэриллэр.

Администрация үлэһити уоппуската бүтүөн иннинэ үлэтигэр төттөрү ыҥырыыта үлэһит сөбүлэһиитинэн эрэ көҥүллэнэр. Итинник түбэлтэҕэ ситэ туһаныллыбатах уоппуска күнэ атын кэмҥэ бэриллэр. Рабочай эбэтэр сулууспалаах уоппускатын бүтэ илигинэ үлэҕэ тахсарга ыҥырыыттан аккаастанныҕына, үлэ дьиссипилиинэтин кэһиинэн көрүллүбэт.

Биир тэрилтэҕэ маҥнайгы сылыгар 11 ыйы үлэлээбит эрэ иһин уоппуска туһанар быраабы ылар. 11 ыйа туола илигинэ уоппусканы аванстаан ылар бырааптаахтар: 18 саастарын туола илик үлэһиттэр уонна дьахталлар оҕолорун уоппускаларыгар барсаахтарын иннинэ эбэтэр ол кэнниттэн.

РСФСР Үлэ туһунан кодексын 71 ыстатыйатын быһыытынан атын тэрилтэҕэ переводунан көспүт үлэһиккэ саҥа тэрилтэтигэр үлэлээбитэ 11 ыйа туола да илигинэ толору төлөнөр уоппуска бэриллэр. Өскөтүн атын тэрилтэҕэ көһүөн иннинэ уонна көспүт тэрилтэтигэр салгыы үлэлээн 11 ыйын толордоҕуна эрэ уоппуска бэриллэр.

Аҕа дойду сэриитин кыттыылаахтара уоппускаларын дьыл хайа баҕарар кэмигэр ылаллар. Үлэһит уоппускаҕа сылдьан ыарыйдаҕына, уоппуската ыалдьыбыт күнүгэр уһаан биэрэр, больничнай төлөнөр. Оттон кэргэнтэн ким эмэ ыарыйдаҕына, ону көрөргө үлэттэн босхолонор туһунан ыспыраапкалаах да буоллаҕына, ол киһи уоппуската уһатыллыбат.

Сезоннай уонна быстах үлэлэри толорооччулар, ону тэҥэ суутунан ыһыллыг үлэҕэ ууруллубуттар уоппусканан туһамматтар. Үлэһит уобаастанар бириччинэтэ суох үлэтин күнүгэр толору үлэлээбэтэҕинэ, эбэтэр үлэтигэр үс чаас суох буоллаҕына, бороҕуллааһыныынан ааҕыллар уонна ити күннэрэ анал бирикээһинэн сыллааҕы уоппуска күннэриттэн кыбыттыллаллар.

Уоппускаҕа ыытыыга РСФСР Үлэ туһунан кодексын 96 ыстатыйата туттуллуон наада. Ити ыстатыйа быһыытынан үлэһит уоппускаҕа барарыгар уоппускатын харчыта уоппуската саҕаланыан иннинэ биир күнтэн хойутатыллыбакка бэриллиэхтээх.

Р. ИВАНОВ,
народнай судьуйа.

УЛУУ ТЫЛГА УҺУЙУУ

Оскуола реформата үөрэнээччилэри нуучча тылыгар үөрэтиигэ улахан соруктары туруорбута. Ону ситиһиилээхтик олоххо киллэрии биир тирэҕинэн оскуола уонна детсад биирдэ үлэлээһиннэрэ буолар.

Билигин нуучча тылын детсадка нэдиэлэҕэ икки занятиеҕа үөрэтэбит. Детсад соругунан оҕолору нуучча тылын үөрэтиигэ бэлэмнээһин буолар. Итиниэхэ икки коллектив ыкса сибээстээхтик үлэлээһиннэрэ эрэйиллэр. Детсад иитээччитэ оскуола бэлэмнээһин кылааһыгар оҕолору нуучча тылыгар үөрэтии программатын кэрдэбуллэрин чуолкайдык билэр эрэ буоллаҕына, үлэтэ тахсыылаах буолуон сөп. Төттөрүтүн оскуола учуутала оҕолор детсадтан ылбыт билиилэригэр тирэҕирээхтээх.

Итиниэхэ анаардас оҕо билиитин эрэ учуоттуур тутах буолуо. Оҕону тылга үөрэтии ньымалары эмиэ болҕомтоҕо ылыахха наада. Детсадка ханнык ньымалар туһаныллыбыттарын, олор тэһэ тнийээтиэлэрин учуутал билэр буолуута киһи үлэтигэр көмөлөһөрө саарбаҕа суох. Детсад бэлэмнээһин группатыгар оҕолор нуучча тылын занятиеларга, оттон оскуолаҕа уруоктарга үөрэтэллэр. Оҕолор онтон дорҕооннору чуолкайдык араарар, сүһүөхтэр тустарынан өйдөбүллээх, текст кытта билсибит буолуохтаахтар. Учуутал итини салгыы сайыннарар, ордук дириҥэтэр соруктаах. Детсад уонна оскуола үгүс өттүгэр биир ньымалары — кэпсээһини, тэҥнээн көрүүнү, быһааран биэриини, о. д. а. туһаналлар. Оскуолаҕа киэҥник туһаныллар диалогтары оҥорторуу, хартыыналартан уонна өйтөн кэпсээтэрин, о. д. а. детсадка эмиэ табыгастаахтар. Детсадка үөрэтиигэ оонньуу ордук киэҥник туһаныллар буоллаҕына, ити оскуолаҕа арыый аччыыр. Ол оҕолор саастарынан улаатан иһиилэрин, үөрэтиллэр прог-

Оскуола реформатын — олоххо!

раммалары кытта сибээстээх. Ол эрээри ити ньымалары букатын сотор табыллыбат.

Оскуола уонна детсад биирдэ үлэлээһиннэрин ситиһиигэ туох оҥоруохха сөбүй? Учууталлар уонна иитээччилэр бэйэ-бэйэлэрин занятиеларыгар, уруоктарыгар хардарыта сылдьыһыылара, хайа-хайалара программаны үчүгэйдик билсиһиилэрин тэрийиэххэ, холбоһуктаах педагогическай советтары үлэлэтиэххэ.

Төрөппүттэри кэпсэтиилэр тардыыга биирдэ үлэлиэххэ наада. Кинилэргэ оҕолору нуучча тылыгар үөрэтии ньымаларын пропагандалыахха. Үөрэх дьыла саҕаланыытыгар итиниэхэ аналлаах педсоветы ыытан оҕолору оскуолаҕа уонна детсадка нуучча тылыгар үөрэтии соруктарын чуолкайдыыр, холбоһуктаах үлэ былаанын бигэргэтэр ордук буолуо этэ. Үлэ атын формаларынан детсад үрдүкү уонна бэлэмнээһин бөлөхтөрүн иитээччилэрин уонна оскуола I—III кылаастарын учууталларын методическай холбоһуктарын биир оҥоруу буолуон сөп.

Нуучча тылын үөрэтиигэ детсадтан саҕалаан биир кэнэ тутуллаах системаны олохтооһун, хайыыһыны чуолкайдааһын соругу толорууга кэлиитэх көмөлөһөр буолара саарбаҕаламмат.

Е. ЕГОРОВА,
«Кэскил» детсад иитээччитэ.

ТАХСЫАХТАРЫН БАҔАРБАТТАР

Мадридка Испанияҕа американскай баар буолуутун сарбыйар туһунан кэпсэтиилэр уочараттаах турдара буолан ааста. Ол, итиэннэ иннинэҕилэр бастарын курдук, түмүгэ суох буолла. АХШ Испания правительствота бу дойдуга 1953 сыллааҕы сөбүлэһиигэ сөп түбэһиннэрэн тарҕатыллан туруоруллубут американскай сэбилэниилээх күүстэр ахсааннарын сарбыйарга модьуйуутун ылынартан аккаастанна. Ол сөбүлэһиини Вашингтону кытары өссө генерал Франко түһэрсибитэ.

Бэйэтин элбэх үйэлээх историятын былааһын тухары Испания хаһан да байыаннай коалицияҕа киирсибитэ уонна бэйэтин территориятыгар атын державалар сэриилэрин тутааларыгар быраан биэрбитэ суоҕа. Арай 1953 сыллаахха бэйэтин режимин дьылҕатыттан дьиксинэн Вашингтону кытары онмукка Франко киирсибитэ. АХШ ол оннугар өйөтөөччүтэ политическай, экономическай уонна байыаннай көмөнү эрэннэрбитэ.

Билигин Холбоһуктаах Штаттар Испанияҕа түөрт бөдөҥ базалаах, олор ортолоругар Торрехонга уонна Сарагоска Мороноҕа салгыннааҕы байыаннай итиэннэ Ротка муоратааҕы байыаннай базалар баллар, итиэннэ аналлаах нефтепроводтаах уонна үгүс ахсааннаах сибээс объектардаах. Олорго 12 тыһыынчаттан тахса американскай саллааттар итиэннэ көҥүл өттүгэн наймыыламмыт гражданскай персонал олохсуйан олороллор. 1982 сылтан Испания Хотугу атлантическай блокка сылдьар. Онно киирии — американецтар модьуйуулара ыла — Л. Кальво Сотело өччотооҕу уга центристскай правительствота киллэрбитэ.

Аасыт сыллааҕҕа хотугу атлантическай союзка Испания чилиэн буолара референдумҥа куолас барт кыра баһыйыытынан бигэргэтиллибитэ. Итн быһаарыы, ол

Аан дойду ТЕМАТЫГАР БЭСИЭДЭ

эрээри, үс усулуобуйанан дэгэттэммитэ: НАТО холбоһуктаах байыаннай тэрилтэтиттэн туспа турарга, Испанияҕа адернай сэрии сэбин тиэйэн киллэриини бобору уонна американскай байыаннай өттүгэн баар буолуутун сарбыйарга. Бастакы икки усулуобуйа олоххо киллэриллиннэ, үһүс Вашингтон харса суох утарсыытыгар кэтилиннэ. Кини, чуолаан, Мадрид кылаабынай модьуйуутун — Торрехонга (Мадрид чугаһыгар) баар салгыннааҕы байыаннай базаны көтүрүүнү, онтон Испания тас өттүгэр 723 Ф-XV бомбардировщик - истребителлэри таһаарыыны толорортон аккаастанар.

Вашингтонҥа тахсар «Дифенс ньюс» сурунаал тылларынан эттэххэ, «американскай дипломатия Испаниятааҕы стратегическай базалартан американскай байыаннай күүстэри сарбыйыы Греция, Португалия уонна Турция эмиэ оннук хардыылары оҥороллорутар тиэрдиэ диэн сэбэҕалааһыныннан салайтаран үлэлээбитэ». АХШ Торрехонна базаны эһии «атын дойдуларга оннук хардыылары оҥоруу холобурунан буолуоҕа» диэн дьиксинэр.

Бу раунд түмүктэнниитигэр кэпсэтиилэр баланан ыйытар Мадридка сэргүтүллүөхтэрэ диэн иһитиннэриллиннэ. Испания правительствота кэлэр сыл ыам ыйыгар болдьоҕо бүтүөхтээх АХШ-ы кытары сөбүлэһиини өссө биир сыл уһатата автоматическайдык уһатар санаата суоҕуа Вашингтоннуга биллэрэр санаалааҕын иһитиннэрдэ.

Американецтар испанскай норуот дьулуурун кытары аахсыахтарын есеһэн туран баҕарбаттара дойдуга дириҥ абарыыны үөскэтэр. Бу күннэргэ, чуолаан, Испания коммунистическай партията, Испания норуотун коммунистическай партията уонна прогрессивнай федерация киирэр «холбоһуктаах хаҥастар» коалиция бу күннэргэ кортестарга (парламеҥҥа) АХШ-ы кытары сөбүлэһиини көтүрэри модьуйар резолюцияны киллэрдэ. «Американскай базалар — Испаниттан киэр!» диэн лозунгунан массабай демонстрациялар үгүс ыйдарга субуруччу бал бүтүн сылынан тохтооботтор. Итн охсуһуу Вашингтон испанскай государство тутулуга суох буолуутугар уонна суверинитетыгар суоһуурдан аккаастаныан диэн салҕана туруоҕутар саарбаҕалааһын суох.

А. КРАСИКОВ. (ССТА).

КСК үлэлиир

Саҕалааһын астыннарар

Сайыҥҥы кэмҥэ КСК-лар сүрүн үлэлэринэн агитационнай-культурнай бириҕэдалары тэрийии буолар. Манна кыттыыны Культура дьиэлэрин, библиотекалар, маҕаһыыннар үлэһиттэрэ ылаллар. От ыйын саҥатыттан агитбригадалар үлэлэрэ саҕаланна.

Кытаанахтааҕы АКБ (ст. методист М. С. Леонтьева) үлэтин саҕалааһына үгүстэргэ холобур буолуохтаах сөп. Кинилэр оройуоҥҥа ыстылла турар көрүүгэ бастааҥ иһэллэр. Билигиҥҥэ «Эрэл» агитбригада 5 точканы хапта: Кытаанахха Дьаарбаҥ, Харамаайы ыанньыксыттарыгар, Арыылаах Кемньөҕөр, Дулҕатыгар сырыттылар. Үлэһиттэргэ партия Киин Комитетын бэс ыйынааҕы (1987 с.) Пленумун уураахтарын билиһиннэрдилэр. Маннаха «эраллэр» олохтоох матырыйааллара тирэҕирэн, үлэни-хамнаһы ырыталлара, итэҕэһи ыйаллара, олору туоратар суолларе тобулсаллара ордук кэрэхсэбиллээх. Дьоҥҥо нти тиийиитэ, ылыныллааах.

Отделение үлэтэ-хамнаһа анал таһаарыыларга суһаллык сырдатыллан иһэр. Улахан болҕомто үлэ прогрессивнай ньыматынан үлэлээччилэргэ уурулунубут. Ол курдук, дьиэ-кэргэнинэн бадэрээттэһэр Ивановтар, Игнатьевтар үлэлэрин кэрдэрэр фотостендэ оҥоһуллан көһөрүллэ сылдьар. Манна атын бастыҥ үлэһиттэр эмиэ сырдатыллаллар. Дьону моральнай көҕүлээһин итн кэрүнэ биһирэнниэн эрэ сөп.

Фермаларга миэстэтигэр «Чаҕылҕаннар», «Бойобуой листоктар» таһаарыллаллар. Кэһэрүллэ сылдьар библиотека үлэлэтиллэр. Сүөсүһүттэргэ хортуоппуй, яблоко курдук сэдэх уонна күннэтэ туттуллар табаардар атыыланаллар. Оттон үлэһиттэр үлэ бастыҥ оҥыытын, республика, оройуон сонуннарын кытта агитчемоданттан билсэллэр.

Үлэҕэ инниатинэһин намтатыттар, бэрээдэги кэһээччилэр агитбригада уоттаах критикатын ардаҕар түбэһэллэр.

В. М. Лаврентьев салайааччылаах Мугудайдааҕы КСК үлэтин эмиэ сэргэхтик саҕалаата. Культура үлэһиттэрэ маҕаһыын, балыыһа коллективтарын кытта кыттыһан фермалары кэрийдилэр. «Айан» программатыгар ССКП КК бэс ыйынааҕы Пленумун уураахтарын пропагандалааһын, бэсиэдэлэр киллэриллиннилэр. Кинилэр итиии совхоз үлэтин-хамнаһын кытта табан дьүөрэлээбиттэрэ эмиэ кэрэхсэбиллээх.

Сайылыктарга үлэлээччилэртэн үгүстэрэ—ыччаттар. Кинилэр интэриэстэрэ агитбригада үлэтигэр учуоттаммыта иһиҥни биһирэтэр. «Айталы», «Чороон» курдук кэлэгник биллэр. кэрэхсэнэр ВИА-лар репертуардарынан «Музыкальнай киоск» тэрийбиттэрэ ычыаты астыннарда.

«Күөх быйаҥы сомсуобут, үрүҥ илгэни дэлэтиэҕиҥ!» девизинэн Сылэгэиааҕы КСК фермаларынан, хонуутааҕы отууларынан айаҥҥа турунна. Врач Л. Д. Скворцова үлэһиттэр доруобуйаларын миэстэтигэр тиийсэн бэрэбиэркэлээтэ, доруобуйа харыстабылыгар лекцияны аахта. Сыстыганнаах ыарыылартан сэрэтэр сан-бюллетеннары таһаарда. Маҕаһыын коллектива аһы-үөлү дэлэччи атыылаата. Кэһэрүллэ сылдьар библиотекаттан үлэһиттэр кинигэ уларыстылар.

КСК-лар, Культура дьиэлэрэ сайыҥҥы үлэлэрин соптоохтук, тэрээһиннээхтик саҕалаатылар. Ол эрээри итэҕэс быһыытынан сүөсүһүттэри, отчуттары спортивнай инвентардарынан хааччыйа иликтэрин бэлиэтиэххэ сөп. Ордук үоруоччилэри, ычыаты эт-хаан өттүнэн эрчийиигэ, кытаатыннарыыга болҕомтону ааттаппаттар наада. Үлэ быһыһынааҕы иллэҥ кэмнэригэр сөп түбэһиннэрэн спортивнай күрэхтэһиилэри тэрийиэххэ сөп. Холобур, саахымакка, дуобакка күрэхтэһиилэри тоҕо кыаллыбат буолуой?

Оттон партия ыытар ис политикатын пропагандалааһыныга олохтоох матырыйааллары тирэниэххэ, критиканы олус уопсай оҥорбокко, чопчу буруйдаахтары сараллыахха. Бастыҥнары хаалыылаахтарга тэҥнээн утары туруордахха, хаалы бириччинэлэрин арыйыстахха социалистическай куоталаһыны кэдьүүһэ үрдүүрүн умнумуоххa. Бастыҥы олохтооһуҥҥа кэмолеһүү эмиэ агитбригадалар сорукатара буолар.

Ырыаны, үҥкүүнү, интэр-ыйдотор үлэни табан дьүөрэлээһини ситиһии—бары агитбригадалар соруктара.

Г. БАИШЕВА, А. ПУДОВА.

Төрөөбүт тылгын төһө билэҕин?

„БАҔЫ“

Хайахсыкка 1917 с. төрөөбүт М. Д. Дорофеев олорор. Төрдө Боҕуот аҕатын ууһа. Максим Дмитриевич үлээни улааппыт, норуот культуратын кыһайарынан өрө көтөхсүбүт киһи. Кини Саха АССР оскуолатын үтүөлээх учуутала. Оҕонньор миэхэ, бэйэтин саҥатыттан, улаханнык комелесте. Нэһилиэгин сирдэрин, аҕа уустарынан араартаан, бэйэтэ өйдүүрүгэр уонна П. Е. Дьячковскайы, А. В. Кондратьевы, В. В. Филипповы көмөлөһүннэрэн, 334 сири лоп бааччы суруйан, быһааран биэрдэ. Ол үгүстэн бу биир Баҕы диэн тылы бүгүн ылыаҕыҥ.

Сурук маҥнайгы чааһа «Чыныаатта уонна Хайахсыт аҕатын уустарын алаастарын уонна үрэхтэрин ааттара» диэн. Бу манна Баҕы Аппыт диэн сир баар.

— Баҕы диэн тугу ааттыыргытый? — диэн ыйыттым.

Онуоха Максим Дмитриевич:

— Баҕы диэн баҕа. Лягушка,—диэбитэ.

Баҕаны сороҕ сирдэргэ **баҕы** диэллэрин урут да билэр этим. Ол гынан баран, саха тылын фонетикатын уонна диалектарын чинчийбит учуонайдар чурапчылар итиннэк саҥаралларын бэлиэҕэ ылбатахтар эбит. Ону бэлиэҕэ ылбатах, бил диэтэр, төрдө Чурапчы киһитэ, фонетиканы үөрэтэн, икки томнаах үлэни суруйбут наука доктора Н. Д. Дьячковскай.

Н. Д. Дьячковскай иннинэ саха тылын фонетикатын Е. И. Убрятова үөрэтэн турар. Ол гынан баран, кини Саха сирин бүтүннүүтүн халбатаҕа, республика уҥуор-маҕаар өттүгэр тэһитэ түһэн үс оройуону: Амманы, Бүлүүнү, Өлүөхүмэни талан ылан үөрэппитэ. Ол сылдьан кини Бүлүүгэ уонна Өлүөхүмэҕэ бикрдиллээн эмит киһи баҕы диирин түбэһэ түспүт этэ. Аммалар буоллаҕына баҕа диэнтэн атынныы саҥаран иһииннэрбэтэхтэр.

Оттон, дьиҥэр, Чурапчы сорох (?) дьоно баҕы диэн сылдьыбыттарын уонна диилэрин туох да саарбахтааһына суох ылыныллыахтаах. Ол ону топонимика өссө төгүл мөккүһүнээрбэт гына, бигэргэтэр. Хоптоҕо **Баҕы Чарага, Баҕылаах** диэн сирдэр баалар.

Баҕы диэһин, итн киһитэр, араатa, түөлбэлээн сытар костүү быһылаах. Итн Хайахсыкка, Хоптоҕо ыаллыы олорор Мэҥэ-Хаҥалас Табаҕатын дьоно эмиэ баҕы диллэр.

Тыбаҕа олохтоох, ырдьаҕас учуутал М. А. Порядин миэхэ дойдутун хара отторун быһаарыы суруйарыгар:

«**Баҕы батаһа**. Маҥныык саҥарабыт. Баҕы батаһа уу ылар — дулҕалаах, кумахтаах сиргэ үүнэр. Үрдүгэр сайын оруосубай дьүһүннээх сибэккилэнэр, сиэмэтэ онтон тахсар».—диэбитэ.

Суругу тутан баран: «Баҕы диэн тугуй, баҕа дуо?»—ыйытан суруйбутум. Онуоха:

— Биһиги диэни, кырдьык, баҕаны (лягушку) баҕы да, баҕа да диибит. Баҕа диэн тыл суолтатынан элбэххэ туттуллар, оннң баҕы — диир хайдах эрэ чуолкайга дылы,—диэн эппиэттээбитэ.

Сир аатын хомуйа сылдьан, Кэбээйи сиэттэлэрэ эмиэ баҕы диилэригэр таба тайаммытым. Онно 1982 с. 56 саастаах Е. С. Лебедев Баҕылаах диэн икки куөлү суруйтарбыта уонна: «Баҕы диэн тугуй? —диэн ыйыппыллар: «Баҕы. Ыстаҥалыыр баҕы».—диэбитэ.

Онон?! Бүлүү, Өлүөхүмэ, Чурапчы, Мэҥэ Хаҥалас Кэбээйи буолан тахсыта. Билигиҥҥа биллэриннэ. Ситиини ыраах-ыраах, биллэркэстэр сибээһэ суох сытар түбэлэр дьоннoро биирдиҥ саҥараллар эбит, а дорҕооҥу ы дорҕооҥуган солбуйан.—

Итини хайдах быһаарыахха сөбүй?

Хомойуох иһин, итини научнайдык быһаарарга биһиги кыахпыт тиийбэтэ. Тыл анал үөрэхтээхтэрэ да сумаллык диэн быһаарбаттар, кэннори маннык костүү баар этэ диллэр.

Баҕа тоҕо, туохтан, биһиэхэ кэлэн, **баҕы** буолта. дьэ, дьикти. Тюрк норуоттара **баха бага, баҕа, паҕа, паха, маҕа, маха** энин диллэр. Былыргы монголлар, буряттар—**баха**. Эвенкилэр, сахаттан ылан эмиэ **баҕа** диллэр.

Көрөргүт курдук, биир да омук, былыргыттан быйылгыга тиийэ, тыл аккис суһүөҕэр ы дорҕооҥу этэн саҥарбат уонна саҥарбатах да эбит!

БАГДАРЫЫН СҮЛБЭ.

Эһэ Мишка иһин эппиэтиниэс,

П. Оконешников фотоэтюда.

Редактор Н. Е. МАКАРОВ.

ССРС Министрдэрин Советын 1969 сыл от ыйын 22 күнүнээҕи 567 №-дээх уурааҕынан бигэргэтиллибит «Сибээс линияларын харыстааһын быраабылаларыгар» сөп түбэһиннэрэн, кабельнай линиялар трассалара «охраннай зона» диэн ааттанар.

ЛТЦ сурутунан көҥүлэ суох, кини представителин ыҥырбакка эрэ кабельнай линия охраннай зонатыгар сир үлэлэрин ыытыы бобуллар.

Үлэ саҕаланыан иннинэ 3 №-дээх ЛТЦ представителин кытта бу линия ааһар трассатын чуолкайдааҥ. Кабель трассатыгар ыытыллар үлэлэр илиинэн эрэ оҥоһуллаллар.

Өйдөөҥ, шоссейнай суолларга, совхозтар, предприятиелар хабар сирдэригэр сөччө дириҥэ суохтук кабельнай линиялар сыталларын. Линияларынан 2000-ҕа диэри вольталаах күүрүү бэриллэр. Ол олохха кутталлаах.

Сибээс кабельнай линиятын харыстааһын быраабылатын тутуһуҥ!

3 №-дээх ЛТЦ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

БИҺИГИ ААДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700. Чурапчы с. Карл Маркс уул. 26 «а». ТЕЛЕФОННАРБЫТ: редактор—21-332, отделлар—21-265, уопсай—21-595.

«Саҥа олох» («Новая жизнь»)—орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.

Индекс 54567. Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке. Объем 1 печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ РАЙОННАЯ ТИПОГРАФИЯ. с. Чурапча ул. Карла Маркса 26 «а». Тираж 3816. экз.

№ ЗАКАЗА 84.